
A követő jog

Egy jogintézmény múltja, jelene és jövője a magyar szerzői jogban

KISS TIBOR *

I. A követő jog fogalma

A követő jog¹ azt jelenti, hogy meghatározott műalkotások szerzőjének joga van arra, hogy a műalkotás eredeti példányának átruházása során részesedjen annak további eladásából. Annak ellenére, hogy meglehetősen rövid történeti előzményekkel rendelkező jogintézményről van szó, a magyar jogi szabályozás több alkalommal is változott, a jogirodalom azonban mindig 'mostohagyerekként' kezelte, a jogintézményt feldolgozó átfogó tanulmányok nem születtek,² a szerzői jogi kommentárok szűkszavú magyarázatai³ segítenek hozzá csak a jogintézmény könnyebb megértéséhez.

A követő jog eredete visszavezethető a francia impresszionisták korszakára, ugyanis náluk jelentkezett elsőként az a probléma, hogy a művek megalkotása időpontjában olcsón átruházott (eladott) művek bizonyos idő elteltét követően sokkal magasabb értéket képviseltek és az eredeti első átruházás vételárához képest sokkal magasabb áron lehetett azokat értékesíteni, amely értékesítésből azonban csak a műalkotás átruházáskori tulajdonosa részesült, a szerző nem. Ez volt a kiindulópont ahhoz, hogy – először Franciaországban⁴ – elismerjék az eredeti képzőművészeti alkotás szerzőjének díjigényét a műalkotás tulajdonjogának átruházása esetére, mely a vételár meghatározott százalékának szerző javára történő megfizetését jelentette.⁵ A szabályozás – érthető módon – a műkereskedelemmel foglalkozó gazdálkodó szervezetek ellenállását váltotta ki, hiszen a szerzőt az átruházott műalkotás vételárából az ő hátrányukra részesíti díjazásban.

* Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék, tanársegéd; Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, PhD hallgató.

¹ Franciául *droit de suite*, angolul *artist's right*, németül *Folgerecht*.

² Kivételként említhető Batta János: Eredeti képzőművészeti alkotás felhasználása a tulajdonjog átruházása útján, *Magyar Jog*, 1978/11 című cikke.

³ Dr. Petrik Ferenc (szerk.): *A szerzői jog*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1999, 237-238. o. és Gyertyánfy Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*, Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2000, 331-333. o., illetve ez utóbbi kommentár 2006- évi kiadása 364-369. o.

⁴ A törvényt 1914-ben fogadták el, és 1920-ban hirdették ki.

⁵ A követő jog eredetéről részletesen Gyertyánfy: *i.m.* 332. o.

A követő jog viszonylag új keletű intézménye a szerzői jognak,⁶ a nemzetközi jogalkotás eredményeként először 1948-ban jelent meg.⁷ A magyar szerzői jogban 1979. január 1. óta van jelen e jogintézmény.

A követő jog napjainkban előtérbe került, ugyanis hosszú viták után az Európai Unióban 2001. szeptember 27-én elfogadásra került az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról, mely irányelvnek meg kellett feleltenni a magyar szerzői jogi törvényt is, 2006. január 1-jéig az irányelv determinálta szükséges módosításokat végre kellett hajtani. Az alábbiakban kívánjuk bemutatni azt, hogy a hatályos szerzői jogi törvényünket mennyiben kellett módosítani az irányelv elvárásainak megfelelően. Ezt megelőzően röviden ismertetjük a követő jog – és az ahhoz szorosan kapcsolódó, a vagyoni jogok védelmi idejének lejártá utáni időre vonatkozó járulékfizetési kötelezettségre irányadó szabályozás – magyar szerzői jogi történetét, valamint említést teszünk arról, hogy nemzetközi egyezmények hogyan szabályozzák ezt a jogintézményt. Jelen írás elkészültekor már nem csak a szerzői jogi törvényt a követő jogról szóló irányelv előírásainak megfelelően módosító törvényjavaslat⁸ állt rendelkezésünkre, hanem már hatályba is lépett az időközben elfogadott törvénymódosítás,⁹ ezért a korábbi szabályozás, az irányelv és a magyar törvényjavaslat, illetve az elfogadott törvény összevetése alapján tekintjük át az irányelv determinálta szükséges módosítások főbb pontjait.

II. A követő jog a magyar szerzői jogban

(a) A követő jog megjelenése a magyar szerzői jogban. A szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény (a régi Szt.) – a hatályba lépésekor – még nem ismerte a követő jog intézményét, ahogy a régi Szt-t megelőző korábbi szerzői jogi törvények, így az 1884. évi XVI. törvénycikk és az 1921. évi LIV. törvénycikk sem. A korabeli magyar jogtudomány nem mutatott túlzott rokonszenvet a követő jog francia mintára történő bevezetésének szükségességét és hatékonyságát illetően.¹⁰ A jogintézményt az 1978. évi 27. törvényerejű rendelet vezette be a magyar jogrendszerbe, amely 1979. január 1-én lépett hatályba. A jogintézmény bevezetését

⁶ A követő jog dogmatikai megalapozásának egyes elméleti irányzatait összefoglalja Kulcsár Eszter 'A követő jog nemzetközi és európai uniós szabályozásának alakulása' című két részes írásának 1. részében, mely megjelent az *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* 2005. júniusi számában (a releváns részeket lásd 23-25. o.).

⁷ A Berni Unió Egyezmény 1948. évi brüsszeli felülvizsgálata iktatta be az egyezmény szövegébe a 14. cikket.

⁸ T/16855. számú törvényjavaslat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról, az Országgyűléshez benyújtva 2005. június 23-án.

⁹ A törvénymódosítást az Országgyűlés a 2005. október 3-i ülésnapján fogadta el, a 2005. évi CVIII. törvényt 2005. október 19. napján hirdették ki a Magyar Közlöny 138. számában.

¹⁰ Lásd erről részletesen Szalai Emil: 'A *droit de suite*' című írását, amely megjelent a *Kereskedelmi jog* 1921. évi 15-18. számában, 114-119.o.

az indokolta, hogy Magyarország is tagja volt ekkor már¹¹ a Berni Unió Egyleménynek, amely 1948-tól tartalmaz követő jogi rendelkezéseket.¹²

A régi Szjt. képzőművészeti, építészeti, műszaki és iparművészeti alkotások, művészi fényképekről szóló X. fejezetébe került beiktatásra a követő jog intézménye.¹³ Az 1979. január 1-től hatályos egy mondatból álló törvényi rendelkezés szerint az eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás tulajdonjogának átruházásakor a kulturális miniszter által meghatározott esetekben és mértékben kell szerzői díjat fizetni. A követő jog részletszabályait a régi Szjt. végrehajtási rendelete, a 9/1969 (XII.29.) MM rendelet tartalmazta (Vhr.), melynek eredeti szövegét a 4/1978 (XII.7.) KM rendelet módosította, illetve egészítette ki. A Vhr. 35/A §-a határozta meg a követő jog alanyát, tárgyát, valamint mértékét. A Vhr. szabályai szerint a szerzői díjat akkor kellett megfizetni, ha festmény, rajz, sorszámmal és szerző kézjeggyel ellátott sokszorosított képgrafika, iparművészeti alkotás, valamint szobrászati alkotás és gobelin tulajdonjogát közvetítő vállalat közreműködésével ruházták át.¹⁴ Ha azonban a vevő múzeum vagy muzeális közgyűjtemény volt, akkor a szerzői díjat csak abban az esetben kellett megfizetni, ha a mű szerzője még életben volt.¹⁵ A szerzői díjat a vevő volt köteles megfizetni és azt a művészeti alaphoz eljuttatni. A díj beszedésért és az alaphoz történő átutalásért a közvetítő vállalat volt felelős.¹⁶ A szerzői díj mértékét a Vhr. 5 %-ban határozta meg.¹⁷ A művészeti alap a hozzá befolyt díjakat a képzőművészeti alkotás szerzőjének, illetőleg jogutódjának fizette ki külön jogszabályi rendelkezés szerint.¹⁸

A régi Szjt.-t módosító 1978. évi 27. törvényerejű rendelet a követő joghoz hasonló másik jogintézményt is bevezetett és a régi Szjt. vagyoni jogokról szóló III. fejezetében rendelkezett a szerzői művekhez kapcsolódó vagyoni jogok védelmi idejének eltelté után fizetendő járulékról.¹⁹ A törvényi szintű szabályozás azonban csak a járulékfizetési kötelezettség előírását tartalmazta, a részletszabályok – hasonlóan a követő jogra vonatkozó jogi szerkesztési technikához – a Vhr.-ben kerültek rögzítésre. E szerint a járulékot mindazon művészeti alkotások után kellett megfizetni, melyek a követő jog tárgyát is képezték,²⁰ a járulék mértéke is meg egyezett a követő jog körében szabályozott 5 %-os szerzői díjjal, s annak fizetésére ugyancsak a vevő volt köteles,²¹ a járulékot is a művészeti alaphoz kellett befizetni, a beszedésért és az alaphoz történő átutalásért szintén a közvetítő vállalat felelt.²²

¹¹ 1909. óta.

¹² A Berni Unió egylemény követő jogra vonatkozó rendelkezéseivel a III. pontban foglalkozunk részletesen.

¹³ Régi Szjt. 46/A. §.

¹⁴ Vhr. 35/A. § (1) bekezdés.

¹⁵ Vhr. 35/A. § (2) bekezdés.

¹⁶ Vhr. 35/A. § (3) bekezdés.

¹⁷ *Uo.*

¹⁸ 24/1952 (III. 27.) MT rendelet 11. §.

¹⁹ Régi Szjt. 15/A. §.

²⁰ Vhr. 13/A. § (1) bekezdés.

²¹ Vhr. 13/A. § (3) bekezdés.

²² *Uo.*

A különbség pusztán abban állt a követő joghoz képest – azon túlmenően, hogy a járulékot a vagyoni jogok védelmi idejének eltelte után kellett megfizetni –, hogy a művészeti alaphoz átutalt járulékot nem a szerzők és jogutódaik kapták meg, hanem az alap azt az alkotói tevékenység támogatására, valamint az írók és alkotóművészek jóléti és szociális céljaira használta fel.²³ A követő jog és a védelmi idő eltelte után történő járulékfizetés közötti hasonlóságot igazolta továbbá az is, hogy a közvetítő vállalat fogalmát a jogalkotó a Vhr-ben, a járulékfizetési kötelezettség kapcsán szabályozta csak, közvetítő vállalatot értve a Bizományi Áruház Vállalatot, az Állami Könyvterjesztő Vállalatot, illetőleg a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat antikváriumait. Ugyanezt a közvetítő vállalati fogalmat rendelte alkalmazni a követő jog kapcsán is a jogszabály.

A védelmi idő letelte utáni járulékfizetés jogintézményének – melyet nagyon gyakran 'fizető köztulajdonnak' is neveznek²⁴ – törvénybeli elhelyezése nem volt következetes, ugyanis azt a szerzőt megillető vagyoni jogok körében szabályozta a jogalkotó, noha a járulék nem az adott alkotás szerzőjét illette meg.

(b) A követő jogi szabályozás kiigazításai és gyakorlata. A magyar követő jog történetének első két évtizedét a bírói gyakorlatra és az alkotmánybíróság döntésére is figyelemmel lévő többszöri kiigazítás, a szabályozás folyamatos pontosítása jellemezte. Ennek rövid bemutatására teszünk kísérletet az alábbiakban.

A követő jog törvényi szintű szabályának – generálklauzulájának – változatlanul hagyása mellett a Vhr-t először kiegészítette, illetve módosította a 18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet, bár a kiegészítések elsősorban technikai jellegűek voltak. A módosítás szerint a követő jog alapján beszédett szerzői díjat félévente kellett a művészeti alaphoz befizetni eladott művenként, a szerzői díj összegét, a szerző nevét vagy annak a művön való hiányát feltüntetve,²⁵ továbbá a rendelet ezen a ponton már nem képzőművészeti alkotást, hanem csak az alkotás fogalmát használja.²⁶ A 'fizető köztulajdon' intézménye ugyancsak módosításra került²⁷ a Vhr-t érintő módosítás formájában. A változás lényege, hogy a közvetítői vállalat definiálása a taxatív felsorolás helyett általános fogalom-meghatározással történt és ez időponttól kezdődően közvetítő vállalatot kereskedelmi tevékenység folytatására jogosult jogi személyt vagy magánszemélyt kellett érteni.²⁸ Ezáltal a szabályozás általánosabbá vált, de jobban igazodott a gyakorlat igényeihez. A módosítás érintette továbbá – a követői joghoz hasonlóan – a fizetés teljesítésének időpontját, fél éves ciklusokban előírva a fizetési kötelezettséget.²⁹

1992-ben újabb – technikai jellegű – módosításra került sor, amely egyformán érintette a követő jog és a 'fizető köztulajdon' intézményét, ugyanis a továbbiakban

²³ Vhr. 13/A. § (1) bekezdés.

²⁴ *Domaine – public payaant*; Petrik: *i.m.* 238. o.

²⁵ Vhr. 35/A. § (3) bekezdés, 18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet 4. § (2) bekezdés.

²⁶ Vhr. 35/A. § (4) bekezdés, megállapította a 18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet 7. § (2) bekezdése.

²⁷ 1988. szeptember 1-jei hatállyal.

²⁸ Vhr. 13/A. § (1) bekezdés, megállapította a 18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet 4. § (1) bekezdése.

²⁹ Vhr. 13/A. § (3) bekezdés, megállapította a 18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet 4. § (2) bekezdése.

a szerzői díjat, illetőleg a járulékot nem a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjához, hanem az Alkotóművészeti Alapítványhoz kellett befizetni és ez az alapítvány gondoskodott a szerzői díjak kifizetéséről, illetve a járulék megfelelő célú felhasználásáról.³⁰

A vizsgált jogintézmény komoly gyakorlati problémái nem merülhettek fel az 1980-as években, a bírói gyakorlatból egyetlen egy publikált eseti döntés ismeretes csak, melyben a bíróság – a közvetítő vállalatok komoly ellenállása ellenére – megerősítette azt, hogy a kereskedelmi tevékenység folytatására jogosult vállalat a művészeti alkotások tulajdonjogának átruházása esetén szerzői díjat, illetőleg járulékot tartozik fizetni.³¹ A per alperese egy régiség bolt volt, amely, mint kereskedelmi tevékenység folytatására jogosult szerv azzal próbált védekezni, hogy rá nem terjed ki a követő jogra vonatkozó jogszabályok hatálya, azaz nem minősül közvetítő vállalatnak. A Legfelsőbb Bíróság azonban egyértelműen rögzítette, hogy bármely kereskedelmi tevékenységet folytató vállalatra kiterjednek a követő jog, illetőleg a járulékfizetésre vonatkozó jogszabályi előírások.

Kiemelést érdemel az Alkotmánybíróság a 14/1994. (III.10.) AB határozata, amely megállapította, hogy a régi Szjt. végrehajtási rendeletének követő jogi díj fizetését előíró 13/A. §-a alkotmányellenes és ezért ezen rendelkezést 1994. december 31-i hatállyal megsemmisítette. Az Alkotmánybíróság döntését azzal indokolta, hogy a szerzői műhöz fűződő jogok és kötelezettségek körében³² a szabályozást törvényi szinten kell megvalósítani, alkotmányossági szempontból a végrehajtási rendelet, mint jogforrási szint nem elfogadható. Az Alkotmánybíróság azonban érdemben, tartalmában nem találta alkotmányosértőnek a hivatkozott rendelkezést. Rámutatott arra, hogy mivel bizonyos műalkotások értéke a forgalomban az eredeti vételárának többszörösére növekedhet, amely a közvetítő vállalat számára előnyt jelent, a szerzői jogviszony lényeges tartalmához tartozik a szerzőt megillető követő jog.³³ Az Alkotmánybíróság lehetőséget adott a jogalkotónak arra, hogy a tartalmában nem alkotmányosértő jogszabályi rendelkezések törvényi szintű szabályozására megfelelő idő álljon rendelkezésre. Ezt szolgálta az 1994. december 31-ei hatályú megsemmisítés.

Az Alkotmánybíróság ismertetett határozata alapján az Szjt. követő jogi szabályainak módosítására az 1994. évi LXXII. törvénnyel került sor. A módosítás alapvető jellemzője, hogy a részletszabályok is törvényi szinten kerültek rögzítésre, a Vhr. szintű szabályozás csak a technikai kérdésekre szorítkozott.³⁴ A változtatás másik

³⁰ A 12/1992. (VII. 29.) MKM rendelet 2. § (2) bekezdése.

³¹ BH 1991. 391.

³² 1987. évi XI. törvény 5. § f) pontja alapján.

³³ Az indítványozó azzal is érvelt, hogy a 'fizető köztulajdon' intézménye adójellegű kötelezettséget ír elő, amely járulék árnövelő hatású, ezért ezen szabályozás fenntartása nem célszerű, hátrányos a magyar kulturális, művészeti érték közvetítésére nézve, adóhatósági jogkörrel ruházza fel a műkereskedőket, ami nem egyeztethető össze a működésükkel, továbbá a járulékfizetők számára ellenőrizhetetlen a művészeti alaphoz telepített elosztási és döntési jogkör. Ezen érvek kapcsán az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a járulék nem adójellegű kötelezettség, ez okból nem indokolt a törvényi szintű szabályozás. Rámutatott továbbá az Alkotmánybíróság arra, hogy jogszabályok célszerűségének, hatékonyságának és igazságosságának kérdéseit nem vizsgálja, az indítvány erre vonatkozó részeivel érdemben nem foglalkozott.

³⁴ Lásd részletesen az 1994. évi LXXII. törvény indokolását.

lényeges eleme, hogy a közvetítő vállalat fogalma is átalakult, a 'közvetítő' helyébe egy egyértelmű megfogalmazás, a 'kereskedelmi tevékenységet folytató' kifejezés lépett. Így a szabályozás lényege – figyelembe véve a fentebb ismertetett bírói joggyakorlatot is – az lett, hogy – a múzeum és muzeális közgyűjtemény kivételével – bármely természetes vagy jogi személy, ha kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezettől eredeti képzőművészeti vagy iparművészeti alkotást vásárolt, köteles volt a követő jogi díjat megfizetni.³⁵ Változott továbbá a követő jog tárgyának meghatározása, egy általános jellegű megfogalmazás – eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás – mint új fogalom került rögzítésre az Szjt-ben,³⁶ megtartva azonban ezt követően is a taxatív jellegű felsorolást.³⁷ Törvényi szinten is rögzítetté vált a szerzői díjon túlmenően az általános forgalmi adó fizetési kötelezettség is. A díj beszedéséért és az átutalásáért – a korábbi szabályozással paralel módon – kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet felelt.³⁸ A szabályozás törvényi szinten írta elő azt, hogy a múzeum és a muzeális közgyűjtemény mentes a díjfizetési kötelezettség alól,³⁹ továbbá az Szjt-ben került szabályozásra a díj jogosultja, továbbá keretjelleggel a díjfizetés időpontja is.⁴⁰

Az 1994. évi törvénymódosítás jelentős mértékben érintette a járulékfizetési kötelezettséget is. A változás mindenek előtt abban a szerkesztési technikában nyilvánult meg, hogy a járulékfizetési kötelezettséget kivették a vagyoni jogokat szabályozó fejezetből és az Szjt. XIV. fejezetében helyezték el, mely „A járulék fizetése védelmi idő eltelte után” címet kapta. A korábbi szabályozáshoz képest ez a strukturális elhelyezés tekinthető indokoltnak, figyelemmel arra, hogy a járulék már nem a műalkotás szerzőjét illeti meg, de mégis szellemi alkotáshoz fűződő fizetési kötelezettséget jelent, ezért az Szjt.-ben van a helye, de nem a vagyoni jogok körében, hanem azoktól elkülönítve, önálló fejezetben.

Az Szjt. 1995. január 1-től hatályos rendelkezése szerint a szerzői vagyoni jogok védelmi idejének eltelte után az eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás tulajdonjogának kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet közreműködésével történő átruházásakor járulékot kell fizetni.⁴¹ A törvény az alkotások körének meghatározása, a járulék kötelezettje, mértéke körében, valamint a beszedésére és a járulék alóli mentességre vonatkozóan visszautal a követő jogi törvényi rendelkezésekre azzal az eltéréssel, hogy a közalapítvány a hozzá átutalt járulékot az alkotói tevékenység támogatására és az alkotóművészek szociális céljára köteles felhasználni.⁴² A rendeleti szintű szabályozás terjedelme a 'fizető köztulajdon' kapcsán is jelentős mértékben lecsökkent, mely csupán – visszautalva a köve-

³⁵ Kommentár a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvényhez, az Szjt. 46/A §-ához fűződő magyarázat.

³⁶ Szjt. 46/A. § (1) bekezdés.

³⁷ Szjt. 46/A. § (2) bekezdés.

³⁸ Szjt. 46/A. § (3) bekezdés.

³⁹ Szjt. 46/A. § (4) bekezdés.

⁴⁰ A díjfizetés időpontját, illetve a díj beszedésére jogosult szervezet a Vhr. 35/A. § (1) bekezdése határozta meg, negyedévenként, a negyedévet követő hó 20-ig történő átutalást előírva a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány számára azzal, hogy az átutaláskor közölni kellett a szerző nevét, vagy annak a művön való hiányát, a mű címét, technikáját és művenként a díj összegét.

⁴¹ Szjt. 54/A. § (1) bekezdés.

⁴² Szjt. 54/A. § (2) bekezdés.

tő jogra vonatkozó Vhr-beli rendelkezésekre – azt tartalmazta, hogy a járulék címen befolyt összeget a közalapítvány külön köteles kezelni és nyilvántartani és a járulék felhasználásáról a nyilvánosságot évente a Művelődési Közlöny útján köteles tájékoztatni.⁴³ Az 1994. évi törvénymódosítás járulékfizetésre vonatkozó rendelkezéseit a miniszteri indokolás akként aposztrofálta, hogy a korábbi szabályozáshoz képest – a szabályozás helyén túlmenően – érdemi változás nem történt, a megfelelő jogforrási szint biztosítása mellett csupán néhány jogtechnikai pontosítást hajtottak végre.⁴⁴

A negyedik és egyben utolsó módosítása a régi Szjt-nek egy technikai jellegű változtatás volt, mely nem is magát a régi Szjt-t, hanem csak a Vhr-t érintette. A szerzői és a szomszédos jogok közös kezelését végző egyesületek nyilvántartásának szabályairól szóló 5/1997. (II. 12.) MKM rendelet 10. §-a szerint ugyanis a Vhr. 35/A. §-ában, valamint 37/A. §-ában meghatározott, a követő jogdíj, illetőleg a járulék beszedésére feljogosított Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány helyett a szerzői és szomszédos jogok közös kezelését végző illetékes egyesület járt el a módosítást követően.⁴⁵

(c) Az 1999. évi LXXVI. törvény követő jogi szabályozása. Az 1999. szeptember 1-én hatályba lépett 1999. évi LXXVI. törvény (új Szjt.) – 2005-ig módosítással alig érintett – követő jogi rendelkezései az új Szjt. X. fejezetében, a képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervező művészeti alkotások, műszaki létesítmények tervei körében kerültek rögzítésre, a védelmi idő letelte utáni járulékfizetésre vonatkozó szabályok is fennmaradtak, önálló fejezetet alkotva az 5. részben a XIV. fejezetben rögzítve annak részleteit. Az új szabályozás – következetesen és helyesen – szerkezetileg is elkülönítetten kezeli az egymással rokon két jogintézményt.

Az új törvényi rendelkezések szerint eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás tulajdonjogának átruházása esetén kellett szerzői díjat fizetni akkor, ha ez az átruházás kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet közreműködésével történt az alkotás tulajdonjogának szerző részéről történő első átruházását követően.⁴⁶ A jogi szabályozás is átvette a régi Szjt. taxatív felsorolását, kimondva, hogy a festmény, a rajz, a sorszámmal és a szerző kézjegyével ellátott sokszorosított kép, grafikai és iparművészeti alkotás, valamint a szobrászati alkotás és a gobelin minősül eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotásnak.⁴⁷ Ugyancsak a korábbi szabályozást vette át az új Szjt. akkor, amikor a szerzői díj fizetésére kötelezettként a vevőt jelölte meg és amikor a díj mértékét 5 %-ban határozta meg, továbbá akkor is, amikor a díj beszedése és átutalása tekintetében a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet felelősségét rögzítette.⁴⁸

⁴³ Vhr. 37/A. § (1) és (2) bekezdés.

⁴⁴ Az 1994. évi LXXII. törvény miniszteri indokolása 5. pont; a 24/1994 (XII. 28.) MKM rendelet.

⁴⁵ 5/1997. (II. 12.) MKM rendelet 10. § (1) bekezdése.

⁴⁶ Új Szjt. 70. § (1) bekezdés.

⁴⁷ *Uo.* 70. § (2) bekezdés; a gyakorlati jogalkalmazáshoz komoly segítséget nyújtva a kommentár ehhez hozzáfűzi azt, hogy az minősül eredeti alkotásnak, amely a művész kezétől származik. Gyertyánfy: *i.m.* 333. o.

⁴⁸ Új Szjt. 70. § (3) bekezdése.

A muzeális intézmények és muzeális közgyűjtemények továbbra is mentesek maradtak a díjfizetési kötelezettség alól.⁴⁹ A mentesség abban az esetben is fennállt, amikor kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezettől vásárolják az alkotást.⁵⁰ A mentesség oka egyrészt ezen intézmények közérdeket szolgáló tevékenysége, másrészt a problémás anyagi helyzetük.⁵¹ Törvényi szinten került rögzítésre az is, hogy a szerzői díjat a képzőművészeti és iparművészeti alkotásokra vonatkozó szerzői jogok közös kezelését végző szervezethez – amely a HUNGART Egyesület – kell átutalni, mely szervezet a díjat az alkotás szerzőjének vagy jogutódjának fizeti ki.⁵² Törvényi szinten kerül rögzítésre az a technikai jellegű, de az azonosításhoz elengedhetetlen szabály is, mely szerint az átutaláskor közölni kell a szerző nevét, vagy azt, hogy a szerző nevét a művön nem tüntették fel, valamint a mű címét, technikáját és művenként a díj összegét.⁵³

A 'fizető köztulajdon', mint a szerzői jogok védelmi idejének eltelté utáni járulékfizetési kötelezettség ugyancsak a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet közreműködésével történő átruházáskor maradt esedékes, melynek részleteire a követő jogra vonatkozó rendelkezéseket kellett az új Sztj. szerint is alkalmazni.⁵⁴

A 2003. május 1-jén hatályba lépett Sztj. módosítás szerint a közös jogkezelő szervezet a járulék összegéről, annak felhasználásáról a nyilvánosságot évente, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma hivatalos lapja útján köteles tájékoztatni.⁵⁵ A változás pusztán annyi, hogy kikerült a törvény szövegéből a minisztérium alternatívájaként meghatározott országos hatáskörű szerv, mint a közös jogkezelő szerv felügyeletét ellátó hatóság említése a tájékoztatási kötelezettség körében, egyértelművé téve azt, hogy ezen szervezetek felügyelete minisztériumi hatáskör.

Az új Sztj. kommentár élesen rávilágít arra, hogy lényeges különbség van a követő jog és a 'fizető köztulajdon' között. A követő jog jogosultja ugyanis a szerző vagy annak jogutódja. Ez a követő jog a védelmi idő elteltével megszűnik, s innentől kezdve a mű közkinccsé válik, azt bárki szabadon használhatja. Éppen ezért a 'fizető köztulajdon' alanya az átruházás idején élő és alkotó szerzők közössége. Így a 'fizető köztulajdon' nem szerzői jogi intézmény, nem is a szomszédos jogok körébe tartozik, de mindenképpen szellemi alkotásokhoz kapcsolható jog.⁵⁶ Ezen elhatárolás lényeges, szem előtt tartandó szempont kell, hogy legyen az itt tárgyalt jogintézményekre vonatkozó jövőbeli jogalkotás során is.

⁴⁹ Uo. 70. § (4) bekezdés.

⁵⁰ Gyertyánfy: *i.m.* 333. o.

⁵¹ Kommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez, a 70. § (4) bekezdéséhez fűzött magyarázat.

⁵² Új Sztj. 70. § (5) bekezdés; a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet a szerzői díjakat negyedévenként – a negyedévet követő hónap 20. napjáig – köteles átutalni a HUNGART-hoz.

⁵³ Új Sztj. 70. § (6) bekezdés.

⁵⁴ Uo. 100. § (2) bekezdés.

⁵⁵ A szabályozást módosította a 2003. évi CII. törvény 89. §-a.

⁵⁶ Kommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez, az Sztj. 100. §-ához fűzött magyarázat.

III. A követő jog nemzetközi szintű szabályozása

Jelenleg egyetlen olyan nemzetközi egyezmény létezik, amely a követő jogot közvetlenül szabályozza, az 1886-ban elfogadott Berni Unió Egylemény (BUE). A BUE 1948. évi felülvizsgálata során Brüsszelben került sor arra, hogy az egyezmény szövegébe beiktatták a 14. cikket, mely a követő jogra vonatkozó szűkszavú rendelkezéseket tartalmaz. Az egyezménynek a követő jogra vonatkozó szabályokkal történő kiegészítése egy kompromisszumos megoldás eredménye. A BUE-hez tartozó több ország 1948-ban már ismerte belső nemzeti jogi intézményként a követő jogot,⁵⁷ az országok másik része azonban komoly ellenvetésekkel élt ellene. Ez eredményezte a BUE 14. cikke (2) bekezdésének azon megfogalmazását, mely szerint a követő jog az unióhoz tartozó valamennyi országban csak akkor követelhető, ha a szerző hazai törvénye ilyen védelemnek teret enged és csak annyiban, amennyiben annak az országnak a törvénye, ahol a védelmet igénylik, ezt lehetővé teszi. Mindez tehát azt jelenti, hogy a követő jog intézményének szabályozása fakultatív jellegű, azaz az adott BUE-hez tartozó részes állam nemzeti jogi szabályozásának függvénye. Így a BUE-hez csatlakozott több ország – például Nagy-Britannia, Írország, Svájc, Hollandia és Ausztria – nemzeti joga nem ismeri e jogintézményt.

A követő jogra vonatkozó szabályok alkalmazásának feltétele továbbá a viszonyosság fennállása is.⁵⁸ Lehetőség van ugyanis arra, hogy a nemzeti jog olyan előírást alkalmazzon, mely szerint az adott államban állampolgársággal nem rendelkező szerzőre csak akkor kerülhetnek alkalmazásra a követő jogi szabályok, ha az állampolgársága szerinti nemzeti jog ismeri a követő jog intézményét, feltéve, hogy azon nemzeti jog, amely hatálya alatt a szerző a védelmet igényli ezt lehetővé is teszi.⁵⁹

Nemcsak az alkalmazása fakultatív a követő jogra vonatkozó BUE szabálynak, hanem a díjak mértékét és beszedésének módozatait is az egyes országok törvénye határozza meg,⁶⁰ azaz a követő jogdíj érvényesítése tárgyában is kizárólag a nemzeti jog az irányadó, e körben a BUE nem tartalmaz semmilyen szabályozást. Mindezekből következően elmondható, hogy az egyezmény egy kiüresedett követő jogot szabályozott, amely azon országok érdekét szolgálta, amelyek nem ismerték el ezen jogintézményt és ahol a műkincsek értékesítésének piaca virágzott.⁶¹

A követő jog lényegét meghatározó rendelkezés meglehetősen bonyolultan került megfogalmazásra az egyezményben, abból pusztán arra lehet következtetni, hogy a követő jognak ki a jogosultja, de arra már csaknem lehetetlen, hogy mit is takar valójában ez a jog. A jogosultak tekintetében – a magyar fordítás szerint – az írókat, a zeneszerzőket nevesíti az egyezmény, a követő jog tárgyaként pedig ezen szerzők eredeti műalkotását és eredeti kéziratát jelöli meg. Lehetőséget ad továbbá

⁵⁷ Gyertyánfy: *i.m.* 532. o.

⁵⁸ Gyertyánfy: *i.m.* 533. o.

⁵⁹ BUE 14. cikk (1) bekezdés.

⁶⁰ BUE 14. cikk (3) bekezdés.

⁶¹ Kulcsár Eszter: A követő jog nemzetközi és európai uniói szabályozásának alakulása 1. rész: *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle* (2005/3.) 27. o.

arra is az egyezmény, hogy a szerzők halála után a nemzeti jogok által meghatározott személyeket vagy szervezeteket is megillessen a követő jog. A BUE eredeti szövege alapján azonban egyértelmű, hogy a BUE elsősorban a képzőművészek érdekeit kívánja védeni, számukra biztosítja a követő jogot. A magyar szabályozáshoz képest a követő jog tárgyát tekintve eltérés az, hogy a kéziratot is a követő jog tárgyaként tekinti, másrészt azt is hangsúlyozni kell, hogy a magyar, illetőleg az idegen nyelvű szövegek eltéréseiből fakadóan pontosan a tárgy sem határozható meg.

Az a megfogalmazás, hogy a szerzők a szerző által eszközölt első átruházást követően részt vehetnek a mű eladására vonatkozó műveletekben, nem fejezi ki a követő jog lényegét, nem határozza meg pontosan, hogy melyek azok a jogok, amelyek megilletik a szerzőket és nem határozza meg ezen jogok terjedelmét és határidejét sem.

A BUE ezen szabálya tehát a gyakorlati alkalmazás szempontjából problémákat vet fel, jelentőségét meglehetősen elhalványítja az a körülmény, hogy a jog tényleges tartalmáról és idejéről nem rendelkezik az egyezmény.

Közvetett módon – egy kapcsolószabály alapján – a GATT keretében létrejött Marrakeshi Egyezmény mellékletét képező, Magyarországon az 1998. évi IX. törvénnyel kihirdetett, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS-Megállapodás utal a követő jogra, ugyanis 9. cikkében BUE 1-21. cikkében foglalt szabályok betartásáról rendelkezik, vagyis a TRIPS-Megállapodás tagjai magukra nézve kötelezőnek ismerik el a BUE hivatkozott rendelkezéseit. A viszonyosság azonban a követő jog tekintetében a TRIPS-Megállapodás hatálya alatt is fennáll.⁶²

IV. Az Európai Unió követő jogi irányelve

(a) Az irányelv megalkotásának előzményei. Az Európai Unióban csak nagyon hosszú, éles vitákkal tarkított egyeztetés után sikerült elfogadni a követő jogról szóló irányelvet 2001. szeptember 27-én.⁶³ A problémát az jelentette, hogy a belső piacon azon országokban folyt, illetve folyik a műkincs-kereskedelem óriási mértékben, ahol a követő jog intézményét nem ismeri a nemzeti jogrend.⁶⁴ Konfliktusok forrása volt továbbá, hogy a BUE viszonyossági szabálya alapján meg lehetett volna tagadni követő jogdíj fizetését azon országok szerzői javára, akiknél még nem került bevezetésre a követő jog intézménye, s így lehetett volna ösztönözni ezen államokat az ez irányú jogalkotásra.⁶⁵ Az Európai Közösséget Létrehozó Szer-

⁶² TRIPS-Megállapodás 4. cikk b) pont.

⁶³ A tagállamoknak 2006. január 1-ig kell megfeleltetniük belső szabályaikat az irányelvben foglaltaknak a 12. cikk (1) bekezdése alapján.

⁶⁴ Ilyen ország elsősorban az Egyesült Királyság (Christie's, Sotheby's aukciós házak).

⁶⁵ Az irányelv elfogadásához vezető út részleteit bemutatja Gyenge Anikó: A képzőművészeti alkotások szerzői jogi védelméről – különös tekintettel a követő jogi szabályozás módosítására című írásában, *Infokommunikáció és jog* (2005/3.) 87-88. o.

zódás (EKSZ) azonban tiltja⁶⁶ a Közösségen belül az állampolgárság szerinti megkülönböztetést.

Az irányelv így kompromisszumos megoldásként az alábbi tartalommal szabályozza a követő jogot, annak jogosultját, tárgyát és mértékét:

(b) A követő jog fogalma és tárgya. A követő jog alapján az alkotásnak a szerző általi első eladását követő minden további eladásáért származó eladási árból a szerző részesedésre jogosult, kivéve azt az esetet, amikor magánszemélyek között történik az adásvétel.⁶⁷ Eredeti műalkotás alatt a képzőművészeti alkotást kell érteni, azaz az irányelv taxatív felsorolása alapján a képet, kollázst, festményt, rajzot, metszetet, nyomatot, litográfiát, szobrot, falikárpitot, kerámiát, üvegtárgyat és fotóművészeti alkotást, azzal a feltétellel, hogy azt maga a művész készítette, vagy az ő irányítása alatt készítették és melyeket a művész rendszerint számmal lát el, szignál, vagy más módon szabályszerűen jóváhagy.⁶⁸ Ki van zárva a követő jog köréből a kézirat.

(c) A követő jog kedvezményezettje. Az irányelv az eredeti műalkotás szerzőjének javára biztosít elidegeníthetetlen követő jogot, amelyről lemondani sem lehet. A követő jog csak az eredeti tulajdonos, azaz a szerző és a halála után a jogutódja⁶⁹ részesedési igényét biztosítja a további eladások vételáraiból, azaz a követő jog nem engedélyezési jog és nem érinti a már egyszer jogszerűen elidegenített eredeti műpéldány új tulajdonosának rendelkezési jogát. Az irányelv tekintettel van a harmadik országból származó jogosultakra is, kimondja ugyanis, hogy a követő jog alkalmazása során a tagállam a saját állampolgáraival azonos elbánásban részesítheti azokat a szerzőket, akik nem állampolgárai egyik tagállamnak sem, de szokásos tartózkodási helyük az érintett tagállamban van. Előírja az irányelv, hogy a harmadik országokbeli szerzőket és jogutódjaikat csak akkor illeti meg a követő jog, ha a szerző, illetve jogutódja állampolgársága szerinti ország jogszabályai biztosítják a követő jogot az illető országban a tagállamokból származó szerzők és jogutódjaik számára.⁷⁰

(d) A követő jog korlátai, kivételek a követő jog alól. Nem kell alkalmazni a követő jogot – a tagállamok ilyen rendelkezése esetén – az olyan újraeladásokra, ahol az eladó az alkotást közvetlenül a szerzőtől szerezte meg az újraeladást megelőzően három éven belül, és az újraeladási ár nem haladja meg a 10.000 eurót.⁷¹ A tagállamok meghatározhatnak továbbá küszöbértéket, amely alatt a követő jog egyáltalán nem érvényesíthető, ez azonban a 3.000 eurót nem haladhatja meg.⁷²

⁶⁶ EKSZ 12. cikk.

⁶⁷ 2001/84/EK irányelv 1. cikk (2) bekezdés.

⁶⁸ Uo. 2. cikk (1) és (2) bekezdés.

⁶⁹ Uo. 6. cikk (1) bekezdés.

⁷⁰ Uo. 7. cikk (1) és (3) bekezdés.

⁷¹ Uo. 1. cikk (3) bekezdés.

⁷² Uo. 3. cikk (1) és (2) bekezdés.

További korlátot jelent az, hogy olyan eredeti műalkotásokra kell alkalmazni az irányelvet, amelyek 2006. január 1-jén – azaz azon időpontban, amikor a tagállami jogokat meg kell feleltetni az irányelvnek – a tagállamok szerzői jogi jogszabályai alapján védelemben részesülnek, azaz a hetven éves, vagyoni jogokra vonatkozó védelmi idejük még nem járt le.⁷³

A követő jog időben korlátozott, védelmi ideje a szerzők vagyoni jogainak védelmi idejével, azaz a hetven évvel azonos.⁷⁴ Azok a tagállamok, amelyek az irányelv hatályba lépésekor még nem biztosították a követői jogot, azt 2010 január 1-jéig csak élő szerzők javára kötelesek alkalmazni. Lehetősége van azonban a tagállamoknak ezen határidőnek legfeljebb két évvel történő meghosszabbítására, a Bizottsággal történő egyeztetést követően.⁷⁵

(e) A díj fizetésére kötelezett és a díjfizetés módja. A követő jogi díjat az eladó köteles megfizetni, de a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy az eladótól különböző természetes vagy jogi személy egyedül, vagy az eladóval együttesen felel a követő jogi díj megfizetéséért.⁷⁶ A követő jogi díj behajtására a tagállamok kötelező vagy önkéntes közös jogkezelést írhatnak elő.⁷⁷

(f) A díj mértéke. Az irányelv a követő jogi díj mértékét⁷⁸ degresszíven összetett kulcsrendszerrel határozza meg.⁷⁹ A követő jogi díj mértékének meghatározásához alapul az adót nem tartalmazó eladási ár szolgál,⁸⁰ ennek százalékos arányában kerül meghatározásra a díj mértéke, amely az eladási ár 50.000 euró alatti hányadára 4 %, 50.000,01 és 200.000 euró közötti eladási ár hányadára 3 %, a 200.000,01 és 350.000 euró közötti eladási ár hányadára 1 %, a 350.000,01 és 500.000 euró közötti eladási ár hányadára 0,5 %, az 500.000 eurót meghaladó hányadára 0,25 % azzal, hogy a követő jogi díj teljes összege a 12.500 eurót nem haladhatja meg. A tagállamoknak lehetőségük van arra, hogy az 50.000 euró alatti eladási árhányadra 5 %-os díjszabást alkalmazzanak, valamint meg kell határozniuk a 3.000 eurónál alacsonyabb eladási árhányadra eső díj mértékét is, amely azonban nem lehet 4 %-nál kevesebb.

(g) Információhoz való jog. Az információszerzéshez való jog biztosítása⁸¹ – mint az irányelv garanciális jellegű szabálya – azt jelenti, hogy a követő jogi díj jogosultjai az újraeladást követő három éven belül követelhetik a művészeti galériák-

⁷³ Uo. 10. cikk.

⁷⁴ Ezt a 93/98/EK irányelv 1. cikke határozza meg, erre csak utal a 2001/84/EK irányelv 8. cikk (1) bekezdése.

⁷⁵ 2001/84/EK irányelv 8. cikk (2) és (3) bekezdés.

⁷⁶ Uo. 1. cikk (4) bekezdés.

⁷⁷ Uo. 6. cikk (2) bekezdés.

⁷⁸ Uo. 4 cikk.

⁷⁹ Berke – Boytha – Dienes-Oehm – Király – Martonyi: *Az Európai Közösség kereskedelmi joga*. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2004, 432. o.

⁸⁰ 2001/84/EK irányelv 5. cikk.

⁸¹ Uo. 9. cikk.

tól, aukciós házaktól, illetve a műkereskedőktől mindazon információk megadását, amelyek az újraeladással kapcsolatos követő jogi díj fizetésének biztosításához szükségesek lehetnek. Ennek tagállami feltételeit az egyes tagországok belső jogában ki kell dolgozni.

V. Az Szjt. megfeleltetése az irányelvnek, a hatályos szabályozás

Összevetve a fentiekben ismertetett korábbi magyar követő jogi szabályozást a 2001/84/EK irányelv rendelkezéseivel megállapítható, hogy több ponton szükséges volt a magyar törvényi szintű szabályozás kiegészítése, illetve módosítása, mely változtatásokat a jogalkotónak 2006. január 1-jéig meg kellett tennie. Az alábbiakban – figyelemmel a hatályos szerzői jogi törvényt 2006. január 1-jei hatállyal módosító 2005. évi CVIII. törvényre is – röviden összefoglaljuk azokat a fontosabb pontokat, melyeken elengedhetetlen volt a jogalkotói tevékenység, a hatályos magyar szabályozás kiigazítása. A törvénymódosítás az Szjt. korábban hatályos, hat bekezdést tartalmazó 70. §-a helyébe egy teljesen új, tizenhárom bekezdést tartalmazó szakaszt iktatott be.

(a) A követő jog fogalma és alkalmazási köre. A hatályos magyar jog és az uniós irányelv is egyezően közelíti meg a követő jog fogalmát, annak lényegi, tartalmi felfogásában nincs különbség a két jogforrás között. A követő jogi díj fizetésére mindkét jogforrás alapján akkor kerül sor, ha az alkotást a szerző általi első eladást követően értékesítik, így e tekintetben nem volt szükség a hatályos magyar szabályozás megváltoztatására. Valójában a terjesztési jog kiegészítéséről beszélhetünk a követő jog kapcsán, hiszen az alkotás első átruházásakor a szerző a terjesztés jogát gyakorolja, ezt követően, a terjesztési jog kimerülésére figyelemmel a követő jogot.⁸² Az uniós irányelv azt nem mondja ki *expressis verbis*, hogy a követő jogi díj fizetésére az esetben kerülhet sor, ha az eladás során valamely kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet működik közre, az irányelv megalkotásának céljait vizsgálva azonban ez a jogalkotói szándék egyértelműen kimutatható. Az irányelv ugyanis csak arról rendelkezik, hogy a díjfizetési kötelezettség csak akkor nem áll fenn, ha az adásvételre magánszemélyek között kerül sor. Ezt a szabályt helyesen úgy kell értelmezni – figyelemmel az irányelv bevezető rendelkezéseire is⁸³ –, hogy a díj a műkereskedő közbeiktatásával történő ügyletkötések során gazdát cserélő műalkotások után fizetendő. Az irányelv szövegének helyes értelmezése szerint a magánszemély fogalma alatt érteni kell a jogi személyeket is, s az esetben sem kell megfizetni a követő jogi díjat ha az adásvételre egy jogi személy és egy természetes személy között, illetve két jogi személy között kerül sor, de az ügyletben nem működik közre műkereskedő. A jogalkotói szándékot előtérbe helyező értelmezés szerint továbbá abban az esetben, ha az ügyletben kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet közreműködik, mindig meg kell fizetni a követő jogi díjat, akkor is, ha mind az eladó, mind a vevő termé-

⁸² Gyertyánfy: *i.m.* 367. o.

⁸³ 2001/84/EK irányelv bevezetője 18. pont.

szetes személy. Így az irányelv, illetőleg a korábbi magyar szabályozás e körben összhangban állt, módosításra indok nem volt.

Újdonság a szabályozásban az, hogy a törvénymódosítás a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet helyett a műkereskedő fogalmát használja, definiálva is azt. A törvénymódosítás műkereskedőn a műalkotásokat forgalmazó természetes vagy jogi személyeket, illetve a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságokat érti,⁸⁴ szűkítve ezáltal a korábbi magyar szabályozásban szereplő gazdálkodó szervezeti⁸⁵ kört, de megfelelő az irányelv „a műtárgyiac hivatásos szereplői” elnevezésének.⁸⁶

Az új magyar szabályok szerint a követő jogi díjról lemondani nem lehet.⁸⁷ Ez a szabály összhangban van az irányelv azon rendelkezésével, mely szerint a követő jog nem átruházható, elidegeníthetetlen szerzői jogosultság, amelyről előzetesen sem lehet lemondani.⁸⁸ Mivel a korábbi – 2006. január 1-jéig – hatályos Sztj. ilyen tárgyú rendelkezést nem tartalmazott, a díjazásról való lemondás jogának kizárására vonatkozó szabály kimondása elkerülhetetlen volt az irányelvvel történő összhang megteremtése érdekében.⁸⁹ Az Sztj. 9. § (3) bekezdése ugyanis – mely szerint a vagyoni jogokról lemondani nem lehet – a követő jogra nem alkalmazható, mert az nem engedélyezési típusú jog, hanem díjigényként érvényesíthető, melyről főszabály szerint – ha a törvény eltérést nem enged, illetve nem zárja ki a lemondást – le lehet mondani.⁹⁰

(b) A követő jog tárgya. A hatályos magyar szabályozásban egy gyűjtőfogalom megadásával élt a jogalkotó, az Sztj. az eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás kifejezést használja. Az irányelv az eredeti műalkotás kifejezést alkalmazza.⁹¹ A törvénymódosítás a korábbi szabályozásban szereplő gyűjtőfogalmat nem tartja fenn, átveszi az irányelv szóhasználatát.⁹² A korábban hatályos Sztj. is – hasonlóan az irányelvi szabályozáshoz – taxatív felsorolását adja azon alkotásoknak, melyek tekintetében a követő jogi díj fizetési kötelezettség az alkotások tulajdonjogának átruházása esetében fennáll. A két jogforrás rendelkezésének összevetéséből megállapítható, hogy az uniós irányelv felsorolása szélesebb körű az egyes elemek, azaz az eredeti műalkotások megnevezését illetően.

A magyar jogban továbbra is lehetőség lesz arra, hogy az iparművészeti alkotások mindegyikére vonatkozzon a követő jogi díj fizetése, ugyanis ezt az irányelv nem tiltja, bár az iparművészeti alkotások közül csak néhányat említ. Meggyőződésünk, hogy – az uniós irányelv tiltó rendelkezésének hiánya következtében – az

⁸⁴ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 70. § (3) bekezdés.

⁸⁵ Ptk. 685. § c) pont.

⁸⁶ 2001/84. EK irányelv 1. cikk (2) bekezdés.

⁸⁷ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 70. § (1) bekezdés.

⁸⁸ 2001/84. EK irányelv 1. cikk (1) bekezdés.

⁸⁹ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 70. § (1) bekezdéséhez fűzött indokolás.

⁹⁰ Gyenge Anikó: A képzőművészeti alkotások szerzői jogi védelméről – különös tekintettel a követő jogi szabályozás módosítására, *Infokommunikáció és Jog* (2005/3.) 89. o.

⁹¹ 2001/84 EK irányelv 1. cikk (1) bekezdés és 2. cikk (1) bekezdés.

⁹² 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 70. § (1) és (2) bekezdés.

irányelv által felsorolt műalkotásokon túlmenő további iparművészeti alkotások vonatkozásában is elő lehet írni követő jogdíj fizetését. Az iparművészeti alkotásoknak a képzőművészeti alkotásokkal fennálló 'rokonságára' és a magyar követő jogi szabályozás hagyományaira figyelemmel⁹³ maradt a módosítás szerint a magyar törvényi felsorolásban az iparművészeti alkotás meghatározás is, az irányelvben tételesen felsorolt egyes iparművészeti alkotások exemplifikatív jellegű említésével.⁹⁴ A törvénymódosítás az irányelvben meghatározott valamennyi műalkotásfajtát megemlíti, a szabályozás áttekinthetőségét megkönnyítve kategóriákba⁹⁵ sorolva azokat, képzőművészeti alkotásként nevesítve a képet, kollázst, festményt, rajzot, metszetet, nyomatot, litográfiát, szobrászati alkotást, iparművészeti alkotás alatt értve például a falikárpitot, a kerámiát és üvegtárgyat, s ezáltal lehetővé téve az irányelvben tételesen meghatározott műalkotásokon túlmenő bármely más, képzőművészeti és iparművészeti alkotásra nézve a követő jogi szabályok alkalmazását. Az irányelv rendelkezéseire figyelemmel a jelenlegi magyar szabályozás műfelsorolása bővült és jellege taxatívról exemplifikatív alakult.⁹⁶ A szabályozás tág teret enged annak is, hogy a bírói gyakorlat a jövőben, a törvényben nem említett alkotásokat besoroljon az Szjt. 70. §-ának hatálya alá.⁹⁷

Ki kellett egészíteni továbbá a hatályos magyar szabályozást azzal az általános rendelkezéssel, amely minden műalkotás tekintetében előírja, hogy az a művésztől származó kell, hogy legyen, azaz azt a művésznak kell készítenie, vagy az ő irányítása alatt készítettnek, s ez utóbbi esetben a művész által számmal ellátottnak, illetve szignálnak vagy más módon szabályszerűen jóváhagyottnak kell lennie. A korábbi magyar szabályozás ugyanis csak arra utalt, hogy eredeti legyen az alkotás, amelyre a követő jog vonatkozik, nem határozta azonban meg azt, hogy mit ért eredetiség alatt. A sorszámmal, illetőleg a szerző kézjegyével történő ellátottságot is csak a képgrafika esetén írta elő, amely az uniós szabályhoz képest mindenképpen szűkebb körű szabályozást jelentett. Az irányelvnek történő megfelelést biztosító elengedhetetlen módosítást a jogalkotó megtette.⁹⁸

(c) A követő jog kedvezményezettje. A követő jog kedvezményezettje, azaz a díjigény jogosultja a korábbi magyar szabályozás szerint a szerző. Ezzel azonos szabályozást tartalmaz az uniós irányelv is. Az irányelv azonban a szerző fogalmát bővíti és nemcsak az adott tagállam saját állampolgárát ismeri el szerzőnek, hanem azon személyeket is, akiknek a szokásos tartózkodási helye az adott tagállamban van, de annak nem állampolgára, továbbá harmadik országokbeli szerzők – azaz nem uniós tagországok állampolgárai és jogutódjai – tekintetében is lehetősé-

⁹³ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Szjt. módosított szövege szerinti 70. § (2) bekezdéséhez fűzött indokolás.

⁹⁴ *Uo.*, illetve az Szjt. módosított szövege szerinti 70. § (2) bekezdés.

⁹⁵ Képzőművészeti alkotás, iparművészeti alkotás, fotóművészeti alkotás.

⁹⁶ Önálló képviselői indítványként (T/16855/8) tett javaslatot az egyik képviselő a szabályozás tárgyának a népi-iparművészeti alkotásokra történő kiterjesztésére, az Országgyűlés azonban az erre vonatkozó módosító javaslatot nem fogadta el.

⁹⁷ Kiss Zoltán: A szerzői jogról szóló törvény 2005. évi módosításai és további tervezett reformjai, *Magyar iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület Közleményei* (2005/2006) 46. 140. o.

⁹⁸ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Szjt. módosított szövege szerinti 70. § (2) bekezdés.

get ad a követő jog érvényesítésére a szerzők számára, amennyiben a két érintett ország között viszonyosság áll fenn. Ezen két utóbbi szabályt a módosítás akként kívánta a magyar jogba átültetni, hogy a követő jogi rendelkezéseket alkalmazni rendeli az Európai Gazdasági Térség bármely tagállamának állampolgárára, míg az ezen térségen kívül szerzők esetében ugyanezt csak viszonyosság fennállása esetén, illetve akkor teszi lehetővé, ha a szerző, illetve jogutódja szokásos tartózkodási helye a Magyar Köztársaság területén van.⁹⁹

(d) A követő jog korlátai, kivételek a követő jogi szabályozás alól.

Az uniós irányelv több olyan esetet szabályoz, melyek fennállta azzal a következménnyel jár, hogy az egyéb feltételek teljesülése esetén sem kell követő jogi díjat fizetni, ez iránti igényüket a szerzők nem érvényesíthetik. Ezek a kivételek azonban csak akkor érvényesülnek, ha a tagállamok így rendelkeznek. Az uniós irányelv ugyanis nem kötelező jelleggel írja elő a kivételek alkalmazását, azt a tagállamok saját mérlegelésére bízza. A tagállamoknak a kivételek alkalmazása során elsősorban saját nemzeti hagyományaikra, korábbi szabályozásukra kell tekintettel lenniük az implementáció során.

Az egyik kivétel azon újraeladásokra vonatkozik, melyek esetén az eladó az újraeladást megelőző három éven belül az alkotást közvetlenül a szerzőtől szerezte meg és az újraeladási ár a 10.000.- eurót nem haladja meg. A magyar szabályozás korábban ezen kivételt nem ismerte, a jövőben sem indokolt – elsősorban a szerzők anyagi érdekei szem előtt tartása miatt – a rendelkezés átvétele. A szerző vagyoni érdekei mellett ezt indokolja a szabályozás állandóságának fenntartása iránti igény, a korábbi és a jövőbeli szabályok közötti kontinuitás minél szélesebb körben való megteremtésének kívánalma. Az Szt-t az irányelv rendelkezéseinek megfelelően módosító törvény nem tartalmaz rendelkezést e körben, azaz a jogalkotó is a mellett foglalt állást, hogy ahol nem feltétlenül szükséges a módosítás, ott a szabályozás állandóságát kell elsődleges szempontnak tekinteni.

Ugyancsak nem indokolt azon irányelvbeli szabály átvétele, mely szerint a 3000.- eurót meg nem haladó eladási ár, mint küszöbérték esetén a szerzők egyáltalán nem jogosultak egyéb feltételek fennállása esetén sem – a követő jogi díjra. Ez a szabály ugyanis ellentétes a korábbi magyar szabályozással, másrészt a szerzői vagyoni jogok csökkentésével járna. Figyelemmel arra, hogy a magyar műalkotások értéke a műalkotások jelentős részénél 3000.- euró alatt van, a szerzők jelentős mértékű követő jogi díjtól esnének el ezen szabály bevezetése esetén. Egy – ésszerűnek mondható – korlát azonban mégis részét képezi 2006. január 1. napjától a magyar követő jogi szabályozásnak is. Nem kell ugyanis megfizetni a díjat akkor, ha a műalkotás nettó vételára nem haladja meg az ötezer forintot.¹⁰⁰ Ez a küszöbérték egy adminisztratív korlátnak tekinthető, hiszen ezen összeg alatt a kezelési költségek már meghaladják a fizetendő követő jogi díj mértékét.¹⁰¹

⁹⁹ *Uo.*, illetve *uo.* 70. § (12) bekezdés.

¹⁰⁰ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Szt. módosított szövege szerinti 70. § (6) bekezdés.

¹⁰¹ *Uo.*, illetve az Szt. módosított szövege szerinti 70. § (6) bekezdéséhez fűzött indokolás.

Komoly közérdek fűződik a múzeumok gyűjtőtevékenységének elősegítéséhez, melynek azonban gátját képezheti az, ha e szervezeteket is terheli követő jogi díj fizetési kötelezettség. Tekintettel arra, hogy az irányelv preambuluma lehetővé teszi azt, hogy kivételt képezzenek a díjfizetési kötelezettség alól azok az eladások, amelyeknél magánszemélyektől vásárolnak eredeti műalkotást a múzeumok,¹⁰² s figyelemmel arra, hogy a korábbi magyar szabályozás szerint is menetesek voltak a díjfizetési kötelezettség alól a muzeális intézmények,¹⁰³ a törvénymódosítás a díjfizetés alóli kivételként szabályozza azt az esetet, amikor muzeális intézmény nem műkereskedőtől szerzi meg az eredeti műalkotás tulajdonjogát és a muzeális intézmény működése jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.¹⁰⁴ Nem áll fenn azonban közérdek, ezért nem indokolt a muzeális intézményeket kivételezett helyzetbe hozni a szerzők hátrányára abban az esetben, ha eladóként vagy közvetítőként vesznek részt az eredeti műalkotás átruházására irányuló ügyletben.

Felmerül továbbá a kérdés, hogy hogyan kell értékelni azt a követő jog korlátjaként érvényesülő szabályt, mely szerint a szerző követő jogi díj iránti igényét az életében, illetőleg a jogutódjai a hetven éves védelmi időn belül érvényesíthetik csak, s van-e lehetőség arra, hogy az Sztj. 100. §-ában szabályozott „járulék fizetése a védelmi idő után”¹⁰⁵ intézménye a továbbiakban is alkalmazásra kerüljön figyelemmel arra is, hogy ilyen járulékfizetési szabályt az uniós irányelv nem tartalmaz.

A kérdés megválaszolásánál abból kell kiindulnunk, hogy mind a két jogintézmény (követő jog és járulékfizetés a védelmi idő után) alapvetően hasonló sémára épül. Az új Sztj. kommentár élesen rávilágít arra, hogy lényeges különbség van a követő jog és a 'fizető köztulajdon' között. A követő jog jogosultja ugyanis a szerző vagy annak jogutódja. Ez a követő jog a védelmi idő elteltével megszűnik, s innentől kezdve a mű közkinccsé válik, azt bárki szabadon használhatja. Éppen ezért a 'fizető köztulajdon' alanya az átruházás idején élő és alkotó szerzők közössége. Így a 'fizető köztulajdon' nem szerzői jogi intézmény, nem is a szomszédos jogok körébe tartozik, de mindenképpen szellemi alkotásokhoz kapcsolható jog.¹⁰⁶

Ha tehát a két jogintézmény tartalmát vizsgáljuk, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy alapvető eltérés köztük, hogy a védelmi idő letelte utáni járulékfizetés szabályai szerint az ily módon beszedett díj nem a szerzőt, illetve jogutódját illeti meg, hanem a befolyt járulékot az alkotói tevékenység támogatására és az alkotóművészek szociális céljaira kell fordítani. Figyelemmel arra, hogy ez az aspektus az, amely tartalmilag a két jogintézményt alapvetően elhatárolja egymástól, álláspontunk szerint fenntartható és fenntartandó továbbra is a védelmi idő lejárt utáni járulékfizetésre vonatkozó szabály, mint a követő jog sémájához hasonló, de attól mégis különböző jogintézmény.

¹⁰² 2001/84 EK irányelv preambuluma 18. pont.

¹⁰³ Sztj. 70. § (4) bekezdés.

¹⁰⁴ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 70. § (8) bekezdés.

¹⁰⁵ Más néven: fizető köztulajdon.

¹⁰⁶ Kommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez, az Sztj. 100. §-ához fűzött magyarázat.

A 2005. évi CVIII. törvény – bár erre jogharmonizációs kötelezettség nem készítette a jogalkotót – módosította a fizető köztulajdon intézményét is annyiban, hogy – figyelemmel a két jogintézmény, a követő jog és a fizető köztulajdon közötti hasonlóságokra – az eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás fogalma helyett e helyütt az eredeti műalkotás fogalmát használja és e körben is egyértelművé teszi, hogy a járulék fizetési kötelezettség csak a visszterhes átruházások esetén érvényesül.¹⁰⁷ Rögzíti továbbá a törvénymódosítás azt is, hogy a járulék mértéke vonatkozásában nem érvényesül a követő jogi díjra bevezetendő degresszív kulcsrendszer, hanem marad továbbra is az egységes, a nettó vételár öt százalékában meghatározott mérték.¹⁰⁸ A követő jogi díjhoz hasonlóan kerül szabályozásra a járulék fizetése alóli kivételként az az eset, amikor muzeális intézmény szerepel eladóként vagy vevőként az eredeti műalkotás átruházása során.¹⁰⁹

(e) A díj fizetésére kötelezett személy. A korábbi magyar szabályozás szerint a szerzői díjat a vevőnek kellett megfizetnie, melynek beszédéséért és átutalásáért a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet felelt. Az uniós irányelv szerint a díjat az eladó köteles megfizetni, de a tagállamok rendelkezhetnek úgy is, hogy nem az eladó, hanem tőle különböző természetes személy, azaz akár a vevő fizesse meg egyedül, adott esetben az eladóval egyetemleges felelősséggel. E körben a célszerűségi szempontok a szabályozás kontinuitásának fenntartását indokolják, ezért – mivel az irányelv is lehetővé teszi ezt – célszerű a vevő számára előírni a követő jogi díj fizetés kötelezettségét. Az esetleg képezheti megfontolás tárgyát, hogy a díj fizetésért az eladó és a vevő egyetemlegesen legyen felelős, fenntartva azt a szabályozást, hogy a beszédés és az átutalás felelőssége továbbra is a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetet, azaz a kereskedőt terhelje. Az egyetemleges felelősség mindenképpen a szerzők érdekeit szolgálja, ezért egy ilyen irányú módosítás üdvözlendő.

Fentiekkel részben ellentétben a törvénymódosítás szerint a műkereskedő köteles a követői jogi díjat megfizetni, míg ha az ügyletben több műkereskedő vett részt, felelőségük egyetemleges, de egymás közötti viszonyukban a kötelezettség az eladót terheli, míg ha az ügylet során eladóként nem műkereskedő vesz részt, a fizetési kötelezettség a vevőt terheli.¹¹⁰ Igaz a törvénymódosítás indokolásának azon megállapítása, mely szerint az új szabályozás célja megegyezik a korábbi szabályozás azon céljával, mely a díj legbiztosabb beszédését igyekszik garantálni.¹¹¹ Ehhez azonban mindenképpen hozzá kell tenni, hogy ezt a célt az új szabályozás a jelenlegitől eltérő eszközökkel kívánja elérni. Az új szabályozás szerint a jogdíjfizetés tekintetében különféle konstellációk állhatnak elő, ugyanis (1) amennyiben az eladó műkereskedő, de a vevő nem az, akkor a díjat az eladó köteles fizetni, ha (2) a vevő műkereskedő és az eladó nem az, akkor a vevőtől követelhető a díj megfizetése, míg (3) ha sem az eladó, sem a vevő nem műkereskedő, de a közvetítő

¹⁰⁷ 2005. évi CVIII. törvény 2. §, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 100. § (1) bekezdés.

¹⁰⁸ *Uo.*, illetve *uo.* 100. § (2) bekezdés.

¹⁰⁹ *Uo.*, illetve *uo.* 100. § (3) bekezdés.

¹¹⁰ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 70. § (9) bekezdés.

¹¹¹ *Uo.*, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 70. § (9) bekezdéséhez fűzött indokolás.

igen, akkor a közvetítő műkereskedő a díjfizetésre kötelezett, ha azonban (4) az eladó és a vevő is műkereskedő, akkor egyetemlegesen felelnek.¹¹²

A díj megfizetésének technikai lebonyolítása kapcsán az uniós irányelv lehetővé teszi az önkéntes vagy kötelező közös jogkezelést. Mivel a korábbi magyar szabályozás is közös jogkezelést írt elő e körben, a HUNGART Egyesület által tanúsítandó magatartásra vonatkozó szabályok módosítására nem volt szükség annál is inkább, hogy ennek részletei tekintetében az irányelv semmilyen előírást nem tartalmaz. A korábban hatályos szabályozáshoz képest csak egy ponton tér el a törvénymódosítás szerinti jövőbeli szabályozás: a követői jogi díj megfizetések az eladó nemcsak a díj összegét köteles művenként a közös jogkezelő szervezettel közölni, hanem a vételárat is. A díjfizetési kötelezettség továbbra is negyedévenként, a negyedévet követő hónap 20 napjáig áll fenn az adott negyedévben megkötött szerződések alapján, s a közös jogkezelő szervezet a hozzá befolyt szerzői díjat az alkotás szerzőjének vagy jogutódjának fizeti ki.¹¹³

(f) A követő jogi díj mértéke. A módosítás előtt hatályos magyar szabályozás szerint a díj mértéke a vételár ÁFÁ-t nem tartalmazó részének 5 %-a volt. Az irányelv az ugyancsak adót nem tartalmazó nettó vételárat tekinti a díjszámítás alapjának, azonban e körben a degresszíven összetett kulcsrendszer alkalmazását mindenképpen át kellett vennünk. A törvénymódosítás az irányelv előírásaival azonos módon szabályozza a követő jogi díj mértékét, azaz annak mértéke az eladási ár 50.000 euró alatti hányadára 4 %, 50.000,01 és 200.000 euró közötti eladási ár hányadára 3 %, a 200.000,01 és 350.000 euró közötti eladási ár hányadára 1 %, a 350.000,01 és 500.000 euró közötti eladási ár hányadára 0,5 %, az 500.000 eurót meghaladó hányadára 0,25 % azzal, hogy a követő jogi díj teljes összege a 12.500 eurót nem haladhatja meg.¹¹⁴

A díj mértékére vonatkozó rendelkezések átvételénél alapvető problémát jelentett az, hogy milyen árfolyamon történjen az irányelvben euróban meghatározott eladási ár forintban történő kifejezése, tekintettel az árfolyam-ingadozásokra. Mindenképpen indokolt egy olyan szabályozás, amely akként rendelkezik, hogy az eladási árakat az irányelvben meghatározott euróban kifejezett eladási árnak megfelelő, az eladás időpontjában érvényes hivatalos euró-forint árfolyam alapján kell meghatározni. Ezt a törvénymódosítás úgy fogalmazza meg, hogy technikai szabályként rögzíti, hogy a vételárat a Magyar Nemzeti Banknak a szerződéskötés szerinti naptári negyedév első napján érvényes hivatalos devizaárfolyama alapján kell megállapítani.¹¹⁵

Ki kellett ugyanis egészíteni a korábbi magyar szabályozást azzal a rendelkezéssel, hogy a követő jogi díj teljes összege – függetlenül az eladási ár mértékétől – nem haladhatja meg az eladás időpontjában érvényes árfolyam alapján a 12.500.-eurónak megfelelő forint összeget. A korábban hatályos magyar szabályozás ilyen maximum összeget nem tartalmazott. Figyelemmel a magyar képzőművészeti alko-

¹¹² Kiss: *i.m.* 142. o.

¹¹³ 2005. évi CVIII. törvény 1. §, illetve az Sztj. módosított szövege szerinti 70. § (10) bekezdés.

¹¹⁴ *Uo.*, illetve *uo.* 70. § (4) és (5) bekezdés.

¹¹⁵ *Uo.*, illetve *uo.* 70. § (7) bekezdés.

tások árára és az irányelvben rögzített százalékokra, a felső határ rögzítése hosszú ideig még csak elméleti jelentőséggel fog bírni.

Tekintetbe véve azt, hogy az irányelv lehetőséget ad arra, hogy az 50.000.- euró alatti eladási árhányadra az irányelv által főszabályszerűen előírt 4 % helyett 5 %-os díjszabást alkalmazzanak a tagországok, ezen lehetőséggel mindenképpen élnie kellett a magyar jogalkotónak egyrészt azért, mert a korábbi szabályozás szerint is 5 %-os díjfizetést írt elő az Sztj., s így a folyamatosság fenntartása mindenképpen indokolt, másrészt a szerzők érdeke is ezt kívánja, harmadrészt arra is figyelemmel, hogy a magyar piacon értékesített képzőművészeti alkotások döntő többsége ebbe a kategóriába tartozik. A törvénymódosítás mindezen érvek alapján az 5 %-os felső kulcsot rendeli alkalmazni.¹¹⁶

A 3000.- euró alatti eladási árhányadra eső díj mértékének megállapítása esetén a tagállamoknak – így Magyarországnak is – meg kellett határozniuk a díj mértékét, amely 4 %-nál kevesebb nem lehet. E körben is indokolt az 5 %-os mérték meghatározása, figyelemmel a fentiekben hivatkozottakra is. A törvénymódosítás nem él az eltérő szabályozás lehetőségével, nem képeznek külön kategóriát a 3.000.- euró alatti átruházások a követő jogi díj mértéke szempontjából, pusztán az adminisztratív jellegű 5.000 forintos összeget határozza meg akként, hogy ha ezen összeget – adók és más köztartozások nélkül – a vételár nem haladja meg, akkor nem kell követő jogi díjat fizetni.¹¹⁷

(g) Információhoz való jog. Az uniós irányelv lényeges garanciális jellegű szabályát, mely szerint a követő jogi díj jogosultjai az újraeladást követő három éven belül követelhetik a kereskedőtől azon információknak a megadását, amelyek az újraeladással kapcsolatos követő jogi díj fizetésének biztosításhoz szükségesek, át kellett vennie a magyar jogalkotónak is, mert ilyen jellegű rendelkezések eddig a magyar jogban nem voltak jelen. A törvénymódosítás lehetővé kívánja tenni ezt a közös jogkezelő szervezet számára, összhangban az irányelv ezirányú szabályával.¹¹⁸ Figyelemmel arra, hogy ezen feltételeket a tagállamoknak a belső jogukban ki kell dolgozniuk, az erre vonatkozó részletes mechanizmust is a közös jogkezelő szervezetek közbeiktatásával kell megvalósítani. Ezek a szervezetek rendelkeznek ugyanis a megfelelő technikai és egyéb kapacitással az információk feldolgozására. A szabályozás tekintetében a német szerzői jogi törvény rendelkezéseit lehet mintául venni, mert a német jog – ellentétben a magyar szabályozással – korábban is ismerte ezen jogintézményt.¹¹⁹

E körben – a német minta alapján – nálunk is lehetőséget kellene adni arra a közös jogkezelő szervezetnek, hogy amennyiben a műkereskedő a kért információt határidőben nem szolgáltatja, egy független könyvvizsgáló a könyveinek áttekintése után – a műkereskedő költségére – a kért adatokat, (melyek a követői jogi díj meghatározásához elengedhetetlenek), megállapíthassa. Ezt az információszolgál-

¹¹⁶ *Uo.*, illetve *uo.* 70. § (4) bekezdés.

¹¹⁷ *Uo.*, illetve *uo.* 70. § (6) bekezdés.

¹¹⁸ *Uo.*, illetve *uo.* 70. § (11) bekezdés.

¹¹⁹ Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urhebergesetz) vom 9. September 1965, 26 § (3) – (5) bekezdés.

tatást a kereskedők részéről össze lehet kapcsolni azzal a jelenleg is hatályos magyar szabályozással, mely szerint a gazdálkodó szervezet a szerzői díjat negyedévenként köteles átutalni a közös jogkezelő szervezethez, és az átutaláskor közölni kell a szerző nevét, a mű címét és technikáját és a díj összegét. Ezen szabályon legfeljebb finomítani lenne szükséges azzal, hogy amennyiben a szerzőnek tudomása származik arról, hogy valamely újraeladást nem jelentett be a kereskedő, úgy a három éves időn belül ennek pótlására és az adatok szolgáltatására hívhatja fel a közös jogkezelő szerv a kereskedőt, s annak megtagadása esetén – amennyiben a szerző az újraeladás tényét valószínűsítette – az információ kiadása iránti igényt a közös jogkezelő szervezet bírósági úton is érvényesíthesse. A német megoldással rokon magyar szabályozásra a jogalkotó nem gondolt a törvénymódosítás elkészítésekor.

VI. Zárszó

A követő jogi szabályozás pontosítása, a részletek meghatározása, azaz az irányelvben foglaltak megfelelő átvétele komoly kihívás elé állította a magyar jogalkotókat, európai társaikhoz hasonlóan. A már a magyar Parlament által elfogadott törvénymódosítás az Szt-t az irányelvvel teljes összhangban módosítja. A törvénymódosítás alapján megállapítható, hogy a viszonylag rövid irányelv által biztosított széleskörű részletszabályok megalkotásának lehetőségével a magyar jogalkotó is élni kívánt.

Az irányelvnek megfelelő rendelkezések nemzeti jogi hatályba lépését követően komoly feszültségeket jelenthet az, hogy azon tagállamok, amelyek az irányelv hatályba lépésekor még a követő jogot nem alkalmazzák, a 2010. január 1-jén lejáró időpontig nem kötelesek alkalmazni a követő jogot azok javára, akik erre a művész jogutódjaként annak a halála után jogosultak.¹²⁰ Ugyancsak problémát jelenthet az, hogy ezen tagállamoknak további két évig joguk van arra, hogy fokozatosan alkalmazkodjanak a követő jog rendszeréhez azon személyek tekintetében, akik a követő jogra a művészek halála után jogutódként jogosultak.¹²¹ Így akár 2012. januárjáig is fennmaradhatnak a tagországok közötti komoly különbségek a követő jogi díj fizetési kötelezettség körében. Ez az átmeneti időszak az ára azonban annak, hogy végül sikerült a Közösségnek egy minden tagállamra érvényes követő jogi szabályozást megalkotnia.

Amennyiben valamennyi tagországban a követő jogra vonatkozó nemzeti jogszabályok azonos tartalommal hatályba lépnek, érdekes változások következhetnek be a műkincs-kereskedelemmel foglalkozó szervezetek területi megoszlásában, az azonos feltételek miatt a jövőben az Unió számos olyan országában is alakulhatnak aukciós házak, ahol eddig ez az üzletág nem virágzott. A követő jogi díj azonos mértéke miatt az aukciós házak letelepedésének más mozzgatórugói, pl. adójogi szempontjai lehetnek. Felmerülhet azonban az is, hogy a műkincs-kereskedelem

¹²⁰ 2001/84/EK irányelv 8. cikk (2) bekezdés.

¹²¹ *Uo.* 8. cikk (3) bekezdés.

áttevődik – a jelenleginél is nagyobb mértékben – az Egyesült Államokba, ahol a követő jog nem ismert jogintézmény.

A szerzők és jogutódjaik szemszögéből nézve mindenképpen előnyös és hasznos jogintézmény minden bizonnyal komoly fejlődésnek indul. Az irányelv folyamatos felülvizsgálata során, az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján a követő jog részletszabályai finomodhatnak, tovább erősítve a szerzők és jogutódjaik igényérvényesítési lehetőségeit.
